

Duurzaam bodembeheer in Europees perspectief

Kansen voor bodem-professionals met LIFE

Medio 2014 gaat de eerste ronde van het programma LIFE 2014 – 2020¹ van start. De EC verdeelt in de komende 6 jaar 3,46 miljard euro over projecten die bijdragen aan ontwikkeling, actualisatie en implementatie van milieu- en klimaatbeleid. Het programma geeft uitdrukkelijk aandacht aan landverlies (land take) en bodemafdekking en het tegengaan van de ongunstige omgevingseffecten daarvan, zowel door bewustmaking als door daadwerkelijke interventies.

Door: Joke Walkate en Jan Willem Berendsen

Over de auteurs:

ir J.F. Walkate is onafhankelijk consultant bodem en milieu met een omvangrijk track record op het gebied van landevaluatie en erosie/hellinginstabiliteit in Italië
ir J.W. Berendsen werkt als adviseur landgebruik en ecologisch herstel bij Royal HaskoningDHV

Sinds de lancering van het LIFE programma in 1992 heeft de Europese Commissie ruim € 3,1 miljard bijgedragen aan bijna 4000 projecten. LIFE, acroniem van *L'Instrument Financier pour l'Environnement*, is bedoeld als katalysator. Het biedt een platform voor ontwikkeling en uitwisseling van *best practices* en kennis om veranderingen te versnellen. Doelstelling is bij te dragen aan implementatie, actualisatie en ontwikkeling van Europees natuur-, milieu- en klimaatbeleid. Behoud en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen staat daarbij centraal. Zowel overheden als bedrijven en NGO's (Non Gouvernementele Organisaties) kunnen meedoen met LIFE. Projectvoorstellen kunnen ingediend worden door één enkele partij of door een projectconsortium. Cofinanciering door de EU is mogelijk tot 60% van het projectbudget.

LIFE 1992-2013: BODEMBESCHERMING BLIJFT ACHTER IN NEDERLAND

Onlangs verschenen de publicaties *LIFE and Soil Protection*² en *Pilot Study on Soil*³, die de LIFE bodemprojecten uit de periode 1992-2012 belichten. In deze periode zijn 147 projecten uitgevoerd die gerelateerd waren aan de bodem, waarvan er 21 betrekking hadden op landverlies (*land take*) en bodemafdekking (*sealing*), 12 op bodembiodiversiteit, 23 op koolstofvastlegging in de bodem, 11 op monitoring, 9 op water- en bodembehoud, 38 op duurzame landbouw en 24 op bodemverontreiniging. Slechts één van deze projecten was Nederlands. Daarbij merken we op dat onder de noemer 'water' nog enkele Nederlandse LIFE projecten gerelateerd aan grondwatersanering zijn uitgevoerd die in Nederland als bodemprojecten worden beschouwd. De Nederlandse term 'bodem' is namelijk breder dan het Engelse woord 'soil'.

In de periode 2000-2011 zijn 39 projecten uitgevoerd die gerelateerd zijn aan de Thematische Strategie voor Bodembescherming⁴ (TSB) van het 6th *Environmental Action Programme*. Geen van deze projecten was Nederlands.

Pijlers van de Thematische Strategie voor Bodembescherming

1. Kaderwetgeving met bescherming en duurzaam gebruik van de bodem als hoofddoel. Een dergelijke kaderrichtlijn is tot op heden niet aangenomen zoals toegelicht in Bodem jaargang 24 nummer 1 van februari 2014.^{5,6}
2. Integratie van bodembescherming in nationaal en communautair beleid op verschillende terreinen. Relevant voor LIFE Environment (prioritaire gebied "Milieu en efficiënt hulpbronnengebruik").
3. Dichten van de kenniskloof op bepaalde gebieden van de bodembescherming via door communautaire en nationale programma's gesteund onderzoek. Relevant voor Horizon2020 (zie ook het artikel van Margot de Cleen en Co Molenaar elders in dit nummer).
4. Meer publieksvoorlichting over de noodzaak van bodembescherming. Relevant voor LIFE Environment (prioritaire gebied "Milieubeleid en -bestuur en informatie").

Een selectie van uitgevoerde LIFE bodemprojecten, waaronder alle Nederlandse projecten, is weergegeven in de grijze kaders.

Bodemmonitoring en -behoud

LIFE07 ENV/GR/000278 SOIL SUSTAINABILITY (So.S), Griekenland.

Ontwikkeling van een actieplan bodembescherming waaronder bewustmakingscampagnes voor vijf van de zeven bodemrisico's van de TSB, namelijk erosie, organische stof afname, verzilting, verontreiniging en bodemafdekking.

LIFE10 ENV/BE/000699 DEMETER, België. Decision-support tool voor boeren in Vlaanderen en Nederland gericht op verhoging van het organisch stofgehalte in de bodem en afname van nutriëntenafvoer.

LIFE10 ENV/IT/000400 NEW LIFE, Italië. Herstel van gedegradeerde, onvruchtbare bodems met een innovatieve mechanisch/chemische behandeling, waarbij afval van verschillende herkomst wordt gemengd met de minerale matrix (foto 1 en 2).

Bodembiodiversiteit en klimaatverandering

LIFE10 NAT/ES/000579 SOIL-Montana, Spanje. Demonstratie van de Agro-ecosystem Health Card als indicator voor bodemkwaliteit en biodiversiteit aan de hand van fysisch-chemische en (micro)biologische indicatoren.

LIFE11 NAT/NL/000770 Blues in the Marshes, Nederland. Herstel van vochtige graslanden als habitats voor bedreigde soorten.

LIFE12 NAT/NL/000372 New LIFE for Dutch fens, Nederland. Herstelprogramma voor gedegradeerde venen in Natura2000 gebieden.

Bodemverontreiniging

LIFE94 ENV/NL/001059 ECEPA, Nederland. Testen van nieuwe saneringstechnieken in de havens van Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen.

LIFE99 ENV/NL/000230, Nederland/Frankrijk. Toepassen van melasse injectie voor sanering van vluchtige organische chloorkoolwaterstoffen.

LIFE00 ENV/NL/000789, Nederland. Smart pump and treat door grondwaterstroming te divergeren - voortijdig beëindigd.

Bodembeheer in de landbouw

LIFE03 ENV/U/000617 Sowap, UK. Demonstratie van erosiebeperkende grondbewerkingstechnieken in de landbouw.

LIFE04 ENV/IT/000454 OptiMa-N, Italië. Ontwikkeling van een monitoringsnetwerk om beschikbaarheid van stikstof in landbouwgronden vast te stellen en zo bodemwaterkwaliteit en -behoud te verbeteren.

FOTO 'S 1 EN 2: LIFE10 ENV/IT000400 - REGIONAAL PARK TREBBIA (PIACENZA, EMILIA-ROMAGNA, ITALIË) - DE BODEM IS HIER VERDICT EN LIJDT AAN STRUCTUURVERLIES EN GEBREK AAN ORGANISCHE STOF. HET PROJECT DEMONSTREERT HOE DE BODEM HERSTELT DOOR INJECTIE MET HUMUS- EN FULVOZUREN VOOR STABILISERING VAN ORGANISCHE STOF. FOTO'S : RICCARDO GIANDRINI.

We concluderen dat de Nederlandse bijdrage in de periode 1992-2012 zeer gering is geweest voor LIFE projecten met het thema Bodem. Met het internationale jaar van de bodem in zicht (2015) en een groeiende bezorgdheid en dus belangstelling voor afdichting, degradatie en klimaatverandering, is het tijd dat daar verandering in komt.

Om kans te maken moet een voorstel wel van hoge kwaliteit zijn. Waar de *hit-rate* voor Nederland jaren rond 1:3 heeft gelegen, is deze gedurende de laatste jaren afgenomen tot 1:6. Van de 29 Nederlandse voorstellen die in 2013 zijn ingediend, zijn er vijf gehonoreerd, met een totale EU-contributie van ruim € 9 miljoen. De onderwerpen van deze projecten waren natuur (3x), waterzuivering en integratie van zonnepanelen in geluidsschermen.

Riccardo Giandrini, monitor van LIFE projecten voor de Europese Commissie, licht toe:

“Het interessante van het project NEW LIFE is dat het een low cost systeem voorstelt dat de verbetering van sterk antropogene bodems integreert met het hergebruik van afvalmaterialen. Dus dit systeem pakt tegelijkertijd twee milieuproblemen aan. Bovendien verplaatst het de aandacht naar verbetering van de voornaamste functies van de bodem in plaats van zich te richten op de strijd tegen verontreiniging zoals gewoonlijk gebeurt.

Er zijn tot nu toe interessante resultaten verkregen met proeven op houtafval en sedimentatieleem van hydro-elektrische centrales. De eerste veldjes met “gereconstrueerde” bodems zullen gerealiseerd worden vóór het eind van het voorjaar 2014.”

BEWUSTMAKEN, BODEMAFDEKKING EN DUURZAAM BODEMBEHEER SPEERPUNTEN IN LIFE 2014-2017

Medio maart 2014 heeft de Europese Commissie een LIFE Meerjarig Werkprogramma voor 2014-2017 gepubliceerd.⁷

Daarin is aangegeven welke onderwerpen in deze periode financieringsprioriteit genieten. Voor de bodemsector zijn dit:

1. Projecten gericht op beperking van bodemafdekking en op innovatieve methoden om bodemafdekking te compenseren, op regionaal, provinciaal of gemeentelijk niveau, een en ander in lijn met de Richtlijn voor Bodemafdekking.⁸

Financieringsprioriteit krijgen vooral projecten die een heroverweging van planologische en financieringsbenaderingen met zich meebrengen om ruimtelijke ontwikkeling mogelijk te maken zonder verdere bodemafdekking of landverlies.

2. Projecten gericht op beter bodembeheer, leidend tot bijvoorbeeld afnemende erosie, behoud en herstel van het gehalte organische stof / koolstof, voorkómen van verdichting en verontreiniging. In aanmerking komen monitoringsmiddelen en -praktijken, en verbetering van bestuurlijke en wettelijke kaders. Bijzondere belangstelling genieten projecten die op kosteneffectieve wijze bestaande tools en methoden verbeteren, of die bredere ecosystemfuncties van de bodem ondersteunen, zoals waterretentie.

3. Bewustmakingscampagnes die duurzaamheid bevorderen, met een focus op de bodem als eindige natuurlijke hulpbron.

4. Bewustmakings- en informatiecampagnes over de economische en financiële voordelen van *resource efficiency*, inclusief de bodem. Het gaat zowel om algemene bewustmakings- als om interventiegericht informatiecampagnes.

FOTO 3: TRENDS IN BODEMAFDEKKING EN LAND TAKE.

Kansen dus voor instanties die bodemgerelateerd beleid willen ontwikkelen en implementeren met een Europese meerwaarde. Belangrijke LIFE voorwaarden zijn dat de effectiviteit gemonitord en geëvalueerd wordt en dat het project actief uitgedragen wordt, dat wil zeggen dat andere instanties nog tijdens het project ertoe worden aangezet geleerde lessen toe te passen.

Waarom moet een LIFE project voldoen?

Naast een robuust inhoudelijk projectontwerp en *value for money* is meerwaarde voor de Europese Unie op de volgende aspecten een voorwaarde:

- Mate en kwaliteit van de bijdrage aan LIFE doelstellingen met financieringsprioriteit.
- Meervoudige doelen / synergie met / integratie in andere EU beleidsvelden.
- Toepasbaarheid en overdraagbaarheid elders in de EU. Het project moet een strategie en taken bevatten die ervoor zorgen dat gedurende of kort na de looptijd de bevindingen breder uitgerold worden en een kritische massa voor een effectief en duurzaam resultaat bereikt wordt.

NOTEN

1. LIFE regulation 2014-2020 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0185:0208:NL:PDF>.
2. LIFE and Soil Protection, 21 januari 2014 (LIFE publicatie) <http://ec.europa.eu/environment/life/news/newsarchive2014/january/index.htm#soil>.
3. Pilot Study on Soil, Riccardo Giandrini, juni 2013 http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/generalpublications/documents/soil_study.pdf.
4. Thematic Strategy for Soil Protection (COM(2006)231, 22.9.2006) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0231:FIN:EN:PDF>.
5. J. Tuinstra en S.W. Moolenaar. 2014. It's the nexus, stupid! *Bodem* 24(1): 32-34.
6. A. de Groof. 2014. Weer beweging rond de Kaderrichtlijn Bodem. *Bodem* 24(1): 34.
7. LIFE Multi Annual Work Programme for 2014-2017 http://ec.europa.eu/environment/life/about/documents/mawp_annex.pdf.
8. Soil Sealing Guidelines (SWD(2012) 101 final/2)7 http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/soil_sealing_guidelines_en.pdf.
9. LIFE database <http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm>
10. Algemene informatie over LIFE (Community Financial Instrument for the Environment) is te vinden op <http://ec.europa.eu/environment/life/>.